

Gelida compta amb dos campanars destacats, que corresponen als de les dues esglésies més importants i majors: Sant Pere del Castell, construït el 1796, i l'actual parròquia, amb un campanar de la dècada de 1880.

Al llarg del temps n'hi ha hagut d'altres, com els desapareguts de la capella de Sant Miquel, documentada des de 1061, o el de la capella de Sant Salvador de la Calçada, documentada des de 1216, i on sabem que el 1696 si va instal·lar una campana. A més, cal considerar les espadanyes de les diverses capelles del municipi: Santa Magdalena del Puig, la de les Monges; la de a Mare de Déu de Montserrat a can Cartró i la de la Mercè a ca n'Oller de la Muntanya. I encara afegir el campanar del rellotge públic, de 1906, que tot i ser situat sobre l'església, és municipal; no així les campanes.

Actualment a Gelida, a més de les dues petites campanes instal·lades a l'interior de l'església i que formen part del conjunt del rellotge municipal, hi ha un total d'11 campanes, amb una cronologia que va des de 1797 fins a 1995.

De totes elles la més petita és la de Santa Magdalena del Puig, amb un pes de 20 Kg., i la major la Miquela, a l'església de Sant Pere, que supera els 600 Kg.

No són les úniques campanes que ha tingut Gelida al llarg de la història. El 1937 la campana Montserrat, de 1.172 Kg. de pes, i una altre de més petita van ser despenjades del campanar de la parròquia per a ser utilitzades en la fabricació d'armament. També cal suposar l'existència de campana a la desapareguda capella de Sant Salvador de la Calçada.

Les campanes tampoc van estar sempre al seu lloc original. Les que avui són al rellotge municipal provenen de l'antic campanar de la capella de Sant Miquel o de l'església de Sant Pere del castell quan era parròquia.

La feina de campaner és una feina obligada. Tots els dies de l'any, a les hores establertes, o quan hi ha una emergència, cal estar a punt.

Coneixem els dos campaners que han cobert el darrer segle (en Joan Pascual "el cadiraire" i en Ramon Torres), però sabem poc de Pere Cantí, que tocava les campanes de Sant Pere del Castell fins a la construcció de la nova parròquia, o de Josep Ferran que tocava les de la parròquia a l'inici del segle XX, i res dels seus antecessors. També cal tenir presents les veïnes que s'ocupen d'aquesta labor a la capella de Santa Magdalena del Puig.

Tots ells han fet i fan possible el manteniment d'un llegat cultural de gran vàlua.

Organitza

www.castellgelida.org

Amb la col·laboració de

Ajuntament de Gelida

Disseny i maquetació:
Alfred Mauri

Infografia 3D:
Artur Mauri

Fotografies:
Ernest Roca
Alfred Mauri
Enric Carafi
Vertisub
Arxiu Bujons
Gremi de Campaners Valencians
Arxiu AACG
Foto Buch

Materials exposició:
Fons AACG
Museu Municipal Vicenç Ros de Martorell
Col·lecció Enric Carafi
Pilar Martí

Producció i muntatge:
CEM
Centre per a la gestió de patrimoni cultural i natural

Volem agrair la col·laboració de la parròquia de Sant Pere de Gelida, de Ràdio Gelida, de Gelida TV, de Ramon Torres, de Montserrat Torres, d'Isabel Martínez, d'Enric Carafi, d'Ernest Roca, de Joan Llopart, de Dani Guinot, de Sistemes de Gestió de Patrimoni i de l'Ajuntament de Martorell

Projecte
subvencionat pel programa de nous jaciments
d'ocupació segons el decret
286/2004 d'11 de maig de 2004

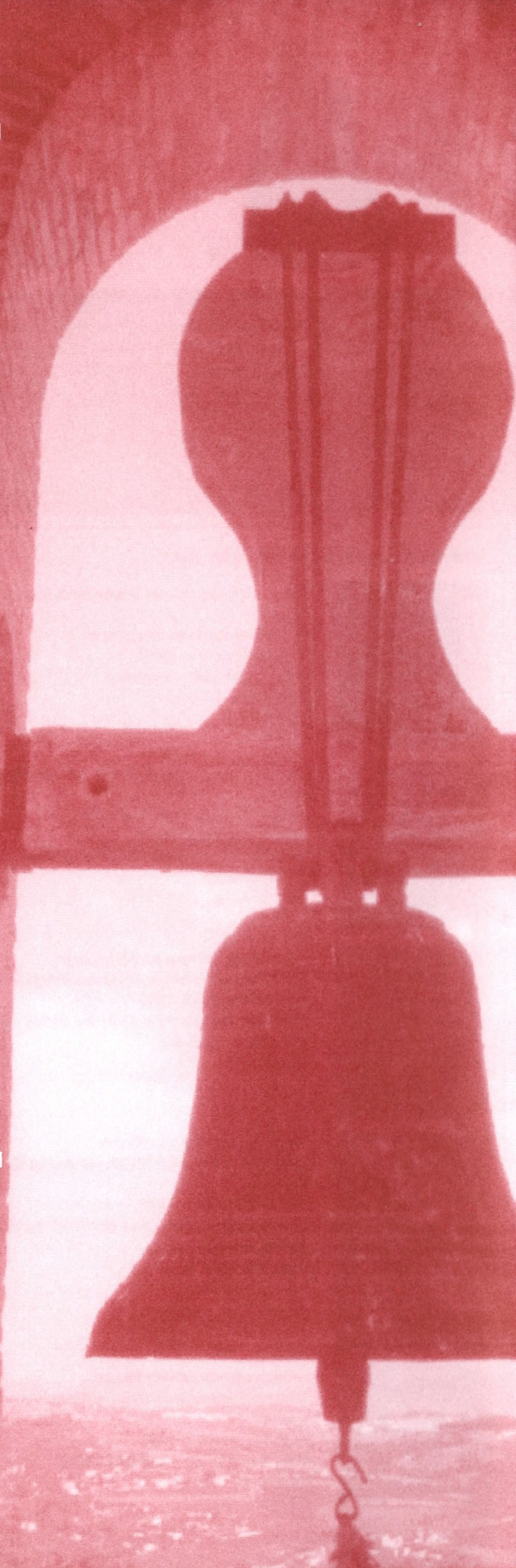
 Generalitat de Catalunya
Servei d'Ocupació de Catalunya

Unió Europea

Fons Social Europeu

Les campanes: la veu del temps

Durant segles el temps ha estat assenyalat pels cicles festius i el calendari litúrgic, configurats a partir dels temps cíclics diaris i anuals. El nostre calendari, les nostres mesures del temps s'han teixit acumulant percepcions, tradicions, costums i denominacions d'origens històrics i culturals diversos.

L'expansió del cristianisme va comportar un nou ajust en aquest procés, i la incorporació de les campanes a les esglésies en època medieval per assenyalat els temps litúrgics va esdevenir el rellotge col·lectiu i la veu del temps.

Avui les campanes són mudes en molts campanars, en altres ho estaran d'aquí a poc temps, en altres la mà del campaner ha estat substituïda per l'automatització.

Darrera de cada campana hi ha un llenguatge únic; una fascinació pel so; una fascinació per la màgia de les mans que la van fondre; una història que forma part de la nostra cultura i que cal salvar, avui que el temps precís, obsessivament exacte, s'ha de repensar.

Aquesta exposició és un recorregut pel món de les campanes. La seva història, les llegendes i les formes; el procés de fabricació; la decoració; els rituals i el poders atribuïts; els campanars que les acullen; el tocs i els campaners que les fan sonar; un món de funcions i sonoritats diverses; un món de percepcions musicals, literàries, paisatgístiques...

L'exposició també és un recull de la història dels campanars, les campanes, els tocs i els campaners de Gelida. Un patrimoni no sempre prou valorat. Per uns per quotidià; per altres per desconegut.

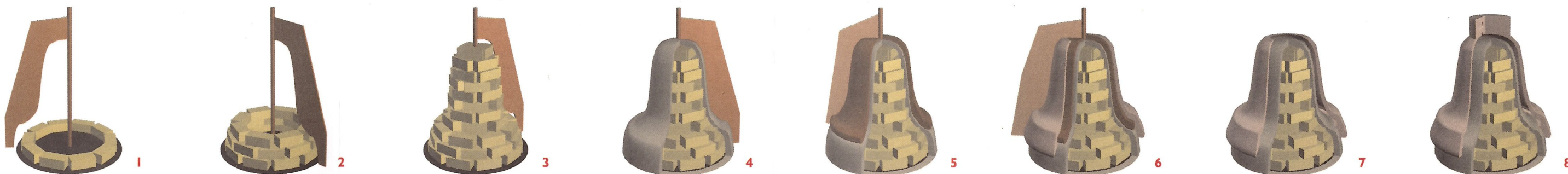
Fins fa ben poc les campanes de Gelida han sonat sempre puntualment de la mà del campaner. Però fer de campaner vol una percepció del temps que avui és lluny del nostre model de vida. De ben segur les mans del campaner seran substituïdes per l'automatització, però ni l'habilitat del toc manual es pot deixar perdre, ni les capacitats sonores i musicals de les campanes s'han de creure limitades al toc de les hores i les oracions.

L'exposició ens mostra els nostres campanars i campanes, i alhora noves propostes que venen a revaloritzar les seves sonoritats musicals.

Serveixi l'exposició d'homenatge a tots aquells que han fet possible que des de l'època medieval s'hagi sentit la veu del temps i ens esperoni avui a lluitar contra el seu silenci.

Gelida

30-10-2004 / 03-04-2005

Al llarg dels segles les campanes han estat construïdes amb materials diversos depenent de les possibilitats, del lloc, del moment i de la funció. El material més habitual per a les campanes dels campanars és el bronze, però també s'han fos campanes de ferro i altres metalls. En el cas de campanes petites per a usos domèstics o rituals les trobem fins i tot de ceràmica i vidre. El bronze no és un metall que es trobi en estat pur, sinó el resultat d'un aliatge de coure i estany. Aquest fet tindrà gran importància ja que les proporcions entre ambdós metalls i la seva qualitat i puresa seran elements claus per a la qualitat del so de la campana. Per aquesta raó cada mestre fonedor tenia com a secret les seves pròpies fórmules. Amb tot, les proporcions més habituals se situen entre un 78 i un 80% de coure i un 20 i un 22% d'estany. En algunes ocasions s'afegien petites proporcions d'altres metalls com ara plata o or que es creia que beneficiaven la sonoritat, tot i que aquest és un aspecte totalment desmentit actualment.

El fet que una campana s'obtingui a partir de la fusió del bronze fa necessari un llarg procés previ per assegurar el resultat final. Aquest s'ha de correspondre en els aspectes formals (la campana ha de tenir les dimensions, la forma i l'aspecte que havíem previst) i acústics (la campana ha de tenir el so que esperàvem).

Les diverses imatges ens mostren el procés de construcció dels motllos que permeten primer crear la forma interna de la campana (1 a 4), definir posteriorment la forma externa i els elements decoratius i epigràfics (5) (falsa campana), crear al motllo extern (6) que, un cop eliminada la falsa campana (7), permetrà crear l'espai buit que serà omplert amb el metall fos, un cop s'hagi col·locat el motllo de les nanses (8). Els materials emprats en aquest procés són ben comuns: maons, fang, palla, fems de cavall, cendra, cera i clara d'ou.

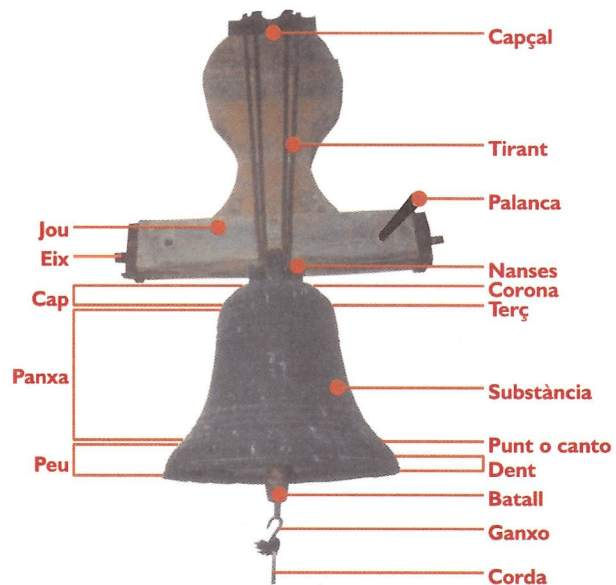

Ramon Torres, de "cal Toni Font", ha estat el successor de Joan Pascual "el cadiraire" com a campaner de Gelida des de la dècada de 1950. Els canvis en la societat esdevinguts en el seu mig segle d'ofici l'han portat a ser un dels darrers campaners del Penedès.

Al seu costat tots els membres de la família, en menor o major mesura i com ha estat habitual entre les famílies dels campaners, han participat de la feina.

Mesurant el temps, desfent les tempestes, avisant del perill, celebrant les festes. Els campanars i les campanes són en el nostre paisatge, indissociables de la imatge dels pobles.

Les parts de la campana

Les campanes de Gelida avui

Nom de la campana: Sense nom (campana dels quarts)
Ubicació: Relloge municipal
Any de fundició: 1797
Fonedor: Vidal, campaner
Diàmetre: 53 cm.
Pes: 96 Kg.

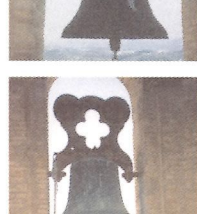
Nom de la campana: Sense nom (campana de les hores)
Ubicació: Relloge municipal
Any de fundició: 1849
Fonedor: Bonaventura i Isidre Pallès
Diàmetre: 75 cm.
Pes: 244 Kg.

Nom de la campana: Sense nom
Ubicació: espadanya de Santa Magdalena del Puig
Any de fundició: 1849
Fonedor: Bonaventura i Isidre Pallès (Barcelona)
Diàmetre: 32,5 cm.
Pes: 20 Kg.

Nom de la campana: Roser
Ubicació: campanar de la parròquia de Sant Pere de Gelida
Any de fundició: 1849
Fonedor: Bonaventura i Isidre Pallès (Barcelona)
Diàmetre: 83 cm.
Pes: 331 Kg.

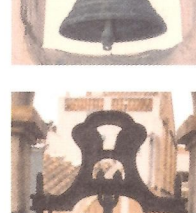
Nom de la campana: Miquela
Ubicació: campanar de la parròquia de Sant Pere de Gelida
Any de fundició: 1906
Fonedor: Moisés Díez (Palència)
Diàmetre: 101 cm.
Pes: 614 Kg.

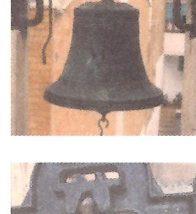
Nom de la campana: Montserrat
Ubicació: espadanya de la capella de la Mare de Déu de Montserrat (Can Cartró)
Any de fundició: 1954
Fonedor: Barberí (Olot)
Diàmetre: 36 cm.
Pes: 27 Kg.

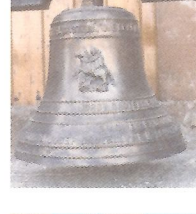
Nom de la campana: Paquita
Ubicació: espadanya de la capella de la Mare de Déu de la Mercè (Ca n'Oller de la Muntanya)
Any de fundició: 1954
Fonedor: Desconegut
Diàmetre: 40 cm.
Pes: 37 Kg.

Nom de la campana: Montserrat
Ubicació: espadanya de la capella de les Monges
Any de fundició: 1960
Fonedor: Manuel Rosas (Jaén)
Diàmetre: 43 cm.
Pes: 46 Kg.

Nom de la campana: Jordina
Ubicació: campanar de Sant Pere del Castell de Gelida
Any de fundició: 1987
Fonedor: Barberí (Olot)
Diàmetre: 62 cm.
Pes: 138 Kg.

Nom de la campana: Ramona
Ubicació: campanar de Sant Pere del Castell de Gelida
Any de fundició: 1993
Fonedor: Barberí (Olot)
Diàmetre: 45 cm.
Pes: 53 Kg.

Nom de la campana: Núria
Ubicació: campanar de Sant Pere del Castell de Gelida
Any de fundició: 1995
Fonedor: Barberí (Olot)
Diàmetre: 66 cm.
Pes: 166 Kg.

Els tocs de les campanes de Gelida

TOC DE REPIC DE FESTA O VIGILIA

Aquest toc se sol fer en les vigílies de festa, com ara els dissabtes, i el mateix dia de la festa. Serveix per anunciar també l'inici d'una festa grossa: Rams, Pasqua Florida, Festa Major, Santa Llúcia, Nadal, etc. També es fa ocasionalment en casaments i batejos.

TOC DE FOC (alarma o sometent)

Aquest toc serveix per a donar l'alarma general en situacions de perill o risc d'algun fet significatiu que afecta d'alguna manera a tota la població, ja sigui que s'hagi calat foc, un aiguat molt fort, etc.

TOC DE L'AVEMARIA O ANGELUS

Toc diari, tot l'any
Hora: 7 hores i 13 hores.
Aquest toc serveix per a anunciar el començament del dia i també recordava en el món rural i de la pagesia l'hora de fer una pausa abans d'anar a dinar. El toc es fa en memòria i rep el nom de l'anunciació a la Verge.

TOC DE MISSA

Toc diari tot l'any, segons l'horari de les misses.
El primer toc es toca mitja hora abans de començar cada missa, el segon toc un quart abans i el tercer toc en el moment de començar la missa.

En el moment de l'ofertori, o sigui quan el sacerdot feia la consagració del cos de Crist i alçava el calze, es feia un toc.

TOC DE ROSARI

A les quatre de la tarda es tocava a rosari i anys més tard era a les set de la tarda.
El toc de rosari s'anunciava igual que el de la missa però sense els tres tocs finals.

TOC D'ALBAT

Aquest toc es per la mort d'un nen o nena que encara no ha fet la comunió, ja que es considera que és una ànima blanca i innocent.

TOC DE BON TEMPS

Aquest toc se solia fer quan es veien venir núvols carregats i amb perill de tempesta o pedregada. Diuen que les campanes amb el seu so trencaven i desfeien els núvols i ajudaven a salvar les collites dels pagesos. En Ramon Torres recorda que almenys en dues ocasions quan els pagesos ja havien collit i fet el vi, li donaven un barral de vi en senyal d'agraïment per salvar-los les collites.

TOC DE MORTS O DIFUNTS

Perquè executi el toc de morts, tant hi fa l'hora de l'avis durant el dia i si el mort ha estat per la nit, es toca pel matí de l'endemà, després de l'Avemaria.
Abans es tocava tres vegades: el dia de l'enterrament, mitja hora abans d'entrar a la església; quan la gent estava a dins de la església i entrava el rector i amb el cos del difunt i al sortir de la església.

Segons el senyal inicial es diferencia si el difunt és home o dona.